

ENDÜLÜS İSLAM DÜŞÜNCEİ TARİHİ

Editör

Ömer BOZKURT

EskiYeni Yayınları: 133

ENDÜLÜS
İSLAM DÜŞÜNCEİ TARİHİ

Editör
Ömer BOZKURT

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAY. KAĞ. TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Eylül 2022

ISBN: 978-625-7673-45-7

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mahallesi Boyacılar Sokak No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

ENDÜLÜS İSLAM DÜŞÜNCEİ TARİHİ

Editör

Ömer BOZKURT

Yazarlar

İlyas ÇELEBİ

Yaşar AYDINLI

Hüseyin SARIOĞLU

Mehmet Necmettin BARDAKÇI

İsmail ERDOĞAN

Nizamettin PARLAK

Murat SERDAR

Ömer BOZKURT

Hamide ULUPINAR

Birgöl BOZKURT

Kamuran GÖKDAĞ

Ahmet BOZYİĞİT

Mehmet HARMANCI

Mehmet YILDIZ

Ankara 2022

YAZARLAR

Prof. Dr. İlyas ÇELEBİ

1951 yılında Erzurum'un Oltu ilçesinde doğdu. İlköğrenimini burada tamamladıktan sonra Adana İmam Hatip Okulu'na girdi. Lise üçüncü sınıfa kadar burada okuduktan sonra kaydını Trabzon İmam Hatip Okuluna nakletti ve 1970 yılında buradan mezun oldu. Aynı yıl Erzurum Yüksek İslam Enstitüsüne kaydoldu. 1974 yılında buradan mezun olduktan sonra çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı. 1991 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde "İslam İncancında Gayb Problemi" adlı doktora tezini vererek doktor unvanını aldı. 1993 yılında bu üniversitenin ilahiyat fakültesinde Öğretim Görevlisi oldu. 1996 yılında Doçent, 2003 yılında Profesör unvanı aldı. 2006-2011 tarihleri arasında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Dekan Yardımcılığı yaptı. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Merkez İlim Heyetinde yer aldı. 2015 yılında emekli oldu ve aynı yıl İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim üyesi olarak göreve başladı. Halen burada Temel İslam Bilimleri Bölümü Başkanlığı ve Rektör Yardımcılığı görevlerini sürdürmektedir. Akademik ilgi alanları; Kalam ilminde yöntem meselesi, din-bilim ilişkisi, İslam incancında gayb problemi, okültizm gibi konulardır.

Prof. Dr. Yaşar AYDINLI

1984 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1986 yılında "Fârâbî'nin Nübüvvet Öğretisi" adlı teziyle yüksek lisansını ikmal edip iki çocukla taçlanacak izdivacını gerçekleştirdi. 1992'de "İbn Bâcce'nin İnsan Görüşü" teziyle Doktor unvanı aldı. Vatani vazifesinin ardından bir süre İspanya ve Almanya'da kütüphane çalışmaları yaptı. 1996-1999 yılları arasında Türkmenistan'da Mahtumkulu Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde kurucu hoca olarak görev yaptı. 1997 yılında "Fârâbî'de Tanrı-İnsan İlişkisi" ve "Gazâlî: Muhafazakar ve Modern" adlı telifleriyle Doçent payesini elde etti. 2003 yılında İslam Felsefesi Profesörü oldu. 2014 yılında Al-Farabi Adlı Kazak Milli Üniversitesi Felsefe ve Siyasal Bilimler Fakültesinde bir müddet Fârâbî üzerine dersler ve konferanslar verdi. 2019 yılında mezkur üniversite tarafından "Büyük Altın Madalya" ödülüne layık görüldü. Fârâbî eksenli telif ve tercüme çalışmalarını sürdürmektedir.

Prof. Dr. Hüseyin SARIOĞLU

Eylül 1962, Tosya/Kastamonu doğumludur. İlköğrenimi Tosya’da, ortaöğrenimi Kastamonu İmam-Hatip Lisesinde tamamladı (1980). Aynı yıl başladığı Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 1986’da mezun oldu. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı doktora programında “İbn Rüşd ve Felsefesi” başlıklı tez çalışmasını yürüttüğü dönemde, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Türk-İslam Düşünce Tarihi Anabilim Dalına Araştırma Görevlisi olarak atandı (1992). Sarioğlu, 09 Mart 1994’te Doktora derecesini aldı ve aynı bölümde Yardımcı Doçent kadrosuna atandı (1995). Kasım 1998’de Doçent unvanını aldı, 2004’te de Doçent kadrosuna atandı. 2007’de Profesör oldu. Dekanlık ve Rektör Yardımcılığı gibi önemli düzeylerde çok sayıda idari görevler üstlendi. İslam düşüncesinin klasik dönemine ilişkin araştırmalarla başlayan akademik çalışmalarını klasik mantık, bilgi nazariyesi, din-felsefe-bilim ilişkileri ve ahlâk konusu etrafında yoğunlaşarak devam ettirmektedir. 2012 yılında üç ay süreyle Indiana University Department of Philosophy’de araştırma yaptı. Haziran 2012’de Türkiye Bilimler Akademisi asli üyeliğine, Aralık 2012’de Akademi Konseyi üyeliğine seçildi ve bu görevi Aralık 2018’e kadar iki dönem yürüttü. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi olan Sarioğlu, 2547/40-b kapsamında Mart 2017-Şubat 2020 döneminde üç dönem Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü’nde çalıştı ve hali hazırda Mart 2020’den bu yana da İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümünde lisans, yüksek lisans ve doktora dersleri yürütmektedir.

Prof. Dr. Mehmet Necmettin BARDAKÇI

1957 yılında Kütahya’nın Gediz ilçesine bağlı Erdoğmuş Köyü’nde doğdu. 1968’de Erdoğmuş İlkokulunu, 1975’te Uşak İmam Hatip Lisesi’ni bitirdi. 1981’de Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi’nden mezun oldu. Daha sonra Millî Eğitim Bakanlığında bir süre öğretmenlik yaptı. 1991-1992 yıllarında Mısır’da araştırmalarda bulundu. 1994’te Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde göreve başladı. 1998 yılında doktorasını tamamlayan Bardakçı, 2006’da Doçent, 2011’de Profesör oldu. Doktora ve doçentlik çalışmaları Endülüs tasavvuf düşüncesi üzerine olan Bardakçı; Endülüs, Türkistan ve Anadolu tasavvuf hareketleri ile ahlâkî değerler sistemi hakkında çalışmalar yaptı. Yayımlanmış on üç kitabı, tasavvuf ve ahlâk eğitimi ile ilgili çok sayıda makalesi, proje çalışmaları, ulusal ve uluslararası sempozyumlarda sunduğu tebliğleri ile çevirileri bulunmaktadır. “İslam Tasavvuf Düşüncesinin Teşekkülü” adlı TÜBİTAK projesi ve çıktıları TÜBİTAK tarafından ödüllendirilen Mehmet Necmeddin Bardakçı, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Temel İslam Bilimleri Bölümünde öğretim üyesi olarak görevini sürdürmektedir.

Prof. Dr. İsmail ERDOĞAN

1964 yılında Kayseri'nin Tomarza ilçesine bağlı Üç Konak Köyü'nde dünyaya geldi. İlköğrenimini köyünde (1976), ortaöğrenimini Develi İmam Hatip Lisesinde (1983), yükseköğrenimini ise Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde (1988) tamamladı. 1988-1995 yılları arasında çeşitli illerde öğretmenlik yaptı. 1995 yılında Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Araştırma Görevlisi oldu. Yüksek lisansını Dinler Tarihi Anabilim Dalında Fırat Üniversitesinde (1996), doktorasını ise İslam Felsefesi Anabilim Dalında Ankara Üniversitesi'nde (2001) tamamladı. 2001 yılında Yardımcı Doçent, 2007 yılında Doçent ve 2014 yılında Profesör olan Erdoğan, hâlen Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Felsefe ve Din Bilimleri Bölüm Başkanlığı görevini yürütmektedir. Evli ve iki kız çocuğu babası olan Prof. Dr. İsmail Erdoğan'ın basılmış birçok kitabı ve kitap bölümü ile değişik dergilerde yayımlanmış makale ve bildirileri bulunmaktadır.

Prof. Dr. Nizamettin PARLAK

1964 yılında Erzincan'ın Çayırılı ilçesine bağlı Bölükova Köyü'nde doğdu. İlkokulu köyde bitirdi. 1982'de Erzincan İmam-Hatip Lisesinden, 1987 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1987-2010 yılları arasında Giresun, Tokat, Trabzon, Yalova ve Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda öğretmenlik yaptı. 1998'de Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde "Endülüs Dil Mektebi" başlıklı teziyle yüksek lisansını, 2004'te de Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde "Lisânüddin İbnü'l-Hatîb'in Siyasî Kişiliği ve Tarihçiliği" başlıklı teziyle de doktorasını tamamladı. 2009 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Talim-Terbiye Kurulu Başkanlığı Ders Kitapları Yazma ve İnceleme komisyonlarında bir yıl görev yaptı. 2010 yılında MEB tarafından görevlendirildiği Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin başkenti Lefkoşa'da yine bir yıl öğretmen olarak çalıştı. 2011 yılında Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesine geçiş yaparak 2014'te Doçent, 2019'da Profesör oldu. Daha çok Endülüs'e yoğunlaşan yazarın, alanıyla ilgili yayımlanmış kitapları, kitap bölümleri, makale ve tebliğleri bulunmaktadır.

Prof. Dr. Murat SERDAR

1969 yılında Ankara'da doğdu. Birlik Mensucat İlkokulu, Aydınlikevler Ortaokulu ve Kayseri Lisesi'ni bitirdi. Lisansını 1992 yılında Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde; 1995'te yüksek lisansını, 2005'te de doktorasını Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Kelam Bilim Dalında tamamladı. 2020'de Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fa-

kültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden ikinci lisansını tamamladı. 1993-1994 yılları arasında Kayseri Develi İlçesi Şıhlı Kasabası Ortaokulunda öğretmenlik yaptı. 1994-2005 yılları arasında Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Araştırma Görevlisi, 2005-2009 yılları arasında Doktor Araştırma Görevlisi, 2009-2014 yılları arasında Yardımcı Doçent, 2014-2019 yılları arasında Doçent, 2019-2021 yılları arasında Profesör olarak çalıştı. 2016-2017 yılları arasında Dekan Yardımcılığı, 2021 yılında Kelam Anabilim Dalı Başkanlığı yaptıktan sonra 2021 yılında Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesine Dekan olarak görevlendirildi. Başta Kelam ve Kelam tarihi olmak üzere mezhepler tarihi, İslam felsefesi gibi mücavir alanlarda kitap, makale, çeviri, bildiri gibi çalışmaları bulunan, Arapça ve İngilizce dillerini bilen Murat Serdar, Suriye, Ürdün, Hindistan gibi yabancı ülkelere araştırma gezilerinde bulundu.

Prof. Dr. Ömer BOZKURT

1976 yılında Diyarbakır'ın Ergani ilçesinin Dereboyu Köyü'nde doğdu. İlkokulu Beşiri ve Batman'da, ortaokul ve liseyi Siirt İmam Hatip Lisesinde bitirdi. Lisansını 2000 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde, yüksek lisansını 2003'te "İbn Rüşd'de Nedensellik" adlı teziyle, doktorasını da 2009'da "Gazâlî ve İbn Rüşd'de İmkan, İmkansızlık ve Zorunluluk" isimli teziyle Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Felsefesi Anabilim Dalında tamamladı. 2002-2009 yılları arasında öğretmen, 2009-2013 yılları arasında Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalıştı. 2015 yılında Felsefe Bilim Dalında Doçent oldu. 2020 yılında İslam Felsefesi Anabilim Dalına Profesör olarak atandı. 2013 yılından itibaren Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi İslam Felsefesi Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. İslam felsefesi ve genel felsefenin çeşitli alanlarına dair kitap, kitap ve dergi editörlükleri, kitap bölümleri ve kritikleri, makaleleri, bildirileri, çevirdiği kitap bölümleri, görev aldığı çeşitli nitelikte ulusal ve uluslararası proje ile birçok sempozyum ve çalıştay yürütücülüğü bulunmaktadır. Enstitü ve Yüksekokul Müdürlüğü, Dekanlık ve Rektör Yardımcılığı gibi idari görevler yaptı. Çeşitli projeler çerçevesinde İspanya ve İtalya'daki üniversite ve enstitülerde bir süreliğine araştırmalarda bulundu. Ömer Bozkurt Arapça ve İngilizce dillerini bilmektedir.

Doç. Dr. Hamide ULUPINAR

Hamide Ulupınar 1981 yılında Mersin'de doğdu. İlkokulu Yanpar Köyü İlkokulunda, ortaokul ve liseyi Mersin İmam Hatip Lisesinde tamamladı. Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 2003 yılında mezun oldu. Selçuk Üniversi-

tesi Sosyal Bilimler Enstitüsü/Tasavvuf Bilim Dalı'nda "Ma`rûf el-Kerhî: Hayâtı, Tasavvufî Görüşleri ve "Menâkıbu Ma`rûf El-Kerhî" İsimli Eseri" teziyle yüksek lisansını (2005); "Ebu Medyen el-Mağribî Hayatı, Eserleri, Tasavvufî Görüşleri ve Medyeniyye Tarikati" (2012) isimli tezle de doktorasını tamamladı. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesinde Tasavvuf Anabilim Dalı Başkanı olarak görev yapmaktadır. 2015 yılında "Mağrip Kitaplığı Oluşturma Projesi" kapsamında alanıyla ilgili araştırma yapmak üzere Cezayir'de bulundu. 2018 yılında Tasavvuf Bilim Dalı'nda doçent oldu. Arapça ve İngilizce bilen yazarın yayınlanmış kitap, kitap bölümleri, çeviri kitapları, makale ve bildirileri bulunmaktadır.

Doç. Dr. Birgül BOZKURT

1992 yılında Hatay İmam Hatip Lisesinden mezun oldu. Lisansını 1998 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde, yüksek lisansını 2001'de "Meşşailerde Yaratıcı Kavramı" adlı teziyle, doktorasını ise 2008'de "İbn Seb'în'in Hayatı, Eserleri ve Felsefi Görüşleri" başlıklı teziyle Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Felsefesi Anabilim Dalı'nda tamamladı. 2004-2011 yılları arasında öğretmenlik yaptı. 2011-2013 yılları arasında Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Türk İslam Düşüncesi Tarihi Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak çalıştı. 2019 yılında İslam Felsefesi alanında Doçent oldu. 2013 yılından itibaren Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi İslam Felsefesi Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. İslam felsefesi, Endülüs filozofları, tasavvuf felsefesi alanlarında kitap, kitap bölümleri, ulusal ve uluslararası nitelikteki dergilerde çok sayıda makaleleri ve aynı nitelikteki sempozyumlarda yayımlanmış bildirileri bulunmaktadır. Endülüs düşüncesi alanındaki çalışmalara yoğunlaşan Birgül Bozkurt Arapça ve İngilizce dillerini bilmektedir.

Doç. Dr. Kamuran GÖKDAĞ

1982 yılında Ağrı'nın Patnos ilçesinde doğdu. Lisans öğrenimini Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde tamamladı (2005). Lisans mezuniyetinin ardından Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında "Mehmed Emin el-Üsküdârî ve Telhîsü Tehâfutî'l-Hukemâ İsimli Eseri" başlıklı çalışmasıyla yüksek lisansını tamamladı (2008). TÜBİTAK'tan kazandığı yurtdışı doktora araştırma bursuyla bir yıl ABD'de Georgetown Üniversitesinde araştırmacı olarak bulundu (2015-2016). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalında "İbn Haldûn'un Toplum ve Siyaset Teorisinde Asabiyet" başlıklı teziyle doktora ça-

lışmasını tamamladı (2017). 2021 yılında Felsefe Bilim Dalı'nda Doçent oldu. İslam felsefesi, siyaset felsefesi, siyaset teorisi ve sosyal teori alanlarında birçok telif ve tercüme çalışması bulunan Gökdağ, halen Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Doç. Dr. Ahmet BOZYİĞİT

1971 Batman doğumludur. İlkokulu Batman'ın Beşiri ilçesinin bir köyünde, Ortaokulu Batman İmam Hatip Lisesi Orta Okulunda okudu. 1991 yılında Siirt İmam Hatip Lisesini, 1996 yılında da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesini bitirdi. 2005 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü İslam Felsefesi Ana Bilim Dalında "Akkirmânî'nin Felsefî Görüşleri" adlı tezle yüksek lisans, 2015 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü İslam Felsefesi Ana Bilim Dalında "İbn Meserre ve Felsefesi" adlı tezle doktorasını tamamladı. Milli Eğitim Bakanlığında öğretmenlik yaptı. 2016 yılında Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne öğretim üyesi olarak atandı. 2021 yılında Felsefe ve Din Bilimleri alanında Doçent oldu. Felsefe ve İslam Felsefesiyle ilgili ulusal ve uluslararası alanlarda yayımlanmış kitap, kitap bölümü ve makaleleri bulunmaktadır. İngilizce, Arapça ve anlama düzeyinde Farsça bilmektedir. Halen Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü İslam Felsefesi Ana Bilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet HARMANCI

Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 1996'da mezun oldu. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde "İslam Felsefesinde Siyaset Teorisi (Fârâbî, Maverdi, Nizamülmülk, İbn Teymiyye'nin Siyasetnamelerine Göre)" başlıklı çalışması ile yüksek lisansını tamamladı (1999). Yine Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde "İslam Felsefesinde Metaforik Üslup (İbn Tufeyl (ö.581/1185)'in "Hay İbn Yakzân" Eseri Örneği) başlıklı çalışması ile doktorasını tamamladı (2007). Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Felsefesi Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. İlk öyküsü Kasım 1994'te Dergah'ta yayımlandı. O tarihten sonra, Gülüyağmur, Çerağ, Journal, Yürüyüş, Absürdistan, Hece, Hece Öykü, Kökler ve Mahalle Mektebi'nde öyküler yayımladı. Felsefe, irfan, edebiyat, sinema, müzik, mizah gibi alanlarda deneme, makale, inceleme türünde yazıları bulunmaktadır. *İslam Felsefesinde Metaforik Üslup* (I. Bsm.: Hece, 2012; inceleme-araştırma); *Muhtemel Menkıbeler* (TYB 2010 yılı "Yılın Hikayecisi Ödülü", I. Bsm.: Hece, 2010, II. Bsm.:

Hece, 2011, III. Bsm.: Hece, 2016; öykü); *Son Şam* (I. Bsm.: Hece, 2014; II. Bsm.: Pruva, 2021; şehir); *Yok Yok* (I. Bsm.: Pruva, 2019; anlatı) yayımlanmış eserlerinden bazılarıdır.

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet YILDIZ

1982 tarihinde Ağrı'da doğdu. 1999 yılında Ağrı İmam Hatip Lisesinden, 2003'te Konya Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 2007 yılında aynı fakültenin Tefsir Anabilim Dalında "Kur'ân'da Kelime Kavramı" başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamladı. 2016 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalında "İbn Berrecân (ö. 536/1141) ve Tasavvuf Anlayışı" başlıklı çalışmasıyla doktorasını tamamladı. 2009 yılında Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalında asistan olarak başladı. 2013 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalında araştırma görevliliğini kazanarak bu fakülteye intisap etti. 2018 yılında Doktor Öğretim Üyeliği kadrosuna atandı. Halen aynı fakültede görevine devam etmektedir. Arapça, Farsça ve İngilizce dillerini bilmektedir. Evli ve üç çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

YAZARLAR	4
ÖN SÖZ	15
TAKDİM	19

ENDÜLÜS İSLAM DÜŞÜNCESİ TARİHİNE GİRİŞ

Ömer BOZKURT	25
--------------	----

ENDÜLÜS İSLAM DÜŞÜNCESİNİN TARİHSEL ARKA PLANI

Nizamettin PARLAK	51
Giriş	51
1. Endülüs'te Siyasî Yapı	52
2. Endülüs'te Sosyal Yapı	58
3. Endülüs'te Kültürel Yapı	62
Sonuç	68
Kaynakça	69

ENDÜLÜS'TE DÜŞÜNCENİN TEŞEKKÜLÜ, GELİŞİMİ VE TEMSİLCİLERİ

Birgül BOZKURT	71
Giriş	71
1. Endülüs'te Düşüncenin Teşekkülü, Gelişimi ve Temsilcileri	72
Sonuç	88
Kaynakça	90

İBN MESERRE

Ahmet BOZYİĞİT	95
Giriş	95
1. Hayatı	96
2. Eserleri	98
3. Felsefesi	100
4. Etkileri	109
Sonuç	112
Kaynakça	113

İBN HAZM

Murat SERDAR	117
Giriş	117
1. Hayatı	117
2. Eserleri	120
3. Görüşleri	121

4. Etkileri	138
Sonuç	141
Kaynakça	142

İBN SİD BATALYEVSİ

İsmail ERDOĞAN	147
Giriş	147
1. Hayatı	148
2. Eserleri	149
3. Görüşleri	151
4. Etkileri	164
Sonuç	168
Kaynakça	169

İBN BÂCCE

Yaşar AYDINLI	171
Giriş	171
1. Hayatı	172
2. Eserleri	173
3. Görüşleri	176
Sonuç	190
Kaynakça	190

İBNÜ'L-ARİF

Mehmet Necmettin BARDAKÇI	193
Giriş	193
1. Hayatı	194
2. Eserleri	199
3. Görüşleri	201
4. Etkileri	211
Sonuç	212
Kaynakça	213

İBN BERRECÂN

Mehmet YILDIZ	215
Giriş	215
1. Hayatı	215
2. Eserleri	217
3. Düşüncesi	219
4. Etkileri	234
Sonuç	235
Kaynakça	236

İBN KASÎ

İlyas ÇELEBÎ -----	239
Giriş -----	239
1. Hayatı -----	240
2. Eserleri -----	243
3. Düşüncesi-----	245
4. Etkileri -----	252
Sonuç-----	254
Kaynakça-----	255

İBN TUFEYL

Mehmet HARMANCI -----	257
Giriş -----	257
1. Hayatı -----	257
2. Eserleri -----	260
3. Düşüncesi-----	265
4. Etkileri -----	277
Sonuç-----	278
Kaynakça-----	279

EBÛ MEDYEN EL-MAĞRİBÎ

Hamide ULUPINAR -----	283
Giriş -----	283
1. Hayatı -----	283
2. Eserleri -----	287
3. Düşüncesi-----	288
4. Etkileri -----	297
Sonuç-----	300
Kaynakça-----	301

İBN RÜŞD

Hüseyin SARIOĞLU -----	305
Giriş -----	305
1. Hayatı -----	307
2. Eserleri -----	311
3. Felsefesi -----	312
4. Etkileri -----	325
Sonuç-----	327
Kaynakça-----	329

MUHYİDDİN İBN ARABÎ

Birgül BOZKURT -----	331
Giriş -----	331

1. Hayatı-----	331
2. Eserleri-----	337
3. Düşüncesi-----	340
4. Etkileri-----	369
Sonuç-----	371
Kaynakça-----	371

İBN SEB'İN

Birgül BOZKURT-----	375
Giriş-----	375
1. Hayatı-----	375
2. Eserleri-----	379
3. Düşüncesi-----	384
4. Etkileri-----	396
Sonuç-----	398
Kaynakça-----	399

İBN HALDÛN

Kamuran GÖKDAĞ-----	403
Giriş-----	403
1. Hayatı-----	404
2. Eserleri-----	408
3. Düşüncesi-----	409
4. Etkileri-----	424
Sonuç-----	433
Kaynakça-----	433

DİZİN -----	435
--------------------	-----

ÖN SÖZ

İslam, miladi 7. yüzyılda Arap yarımadasında zuhur ettikten sonra, kısa sürede çıkış noktasının kuzeyine ve güneyine, doğusuna ve batısına yayılmaya başladı. Bu yayılma sürecinde gittiği yerlerin kültür ve medeniyetinden istifade etmeyi bildi. Tarihsel süreç içerisinde İslam dünyasının Doğu (Meşrik) ve Batı (Mağrib) yakaları gerek siyasi gerekse de düşünsel açıdan kendilerine özgü yaklaşımlar sergileyerek İslam medeniyetini bir bütün olarak oluşturdu. En genel manada Doğu'da Bağdat merkezli bir düşünce dünyası teşekkül ederken, Batı'da Kurtuba, İşbiliye, Granada, Malaga, Madrid, Mürsiye gibi şehirleri içerisine alan Endülüs merkezli bir düşünce dünyası ortaya çıktı. İslam dünyası doğuda da batıda da Hıristiyan, Yahudi ve diğer inançlar ile yerleşik kültürlerden, düşünür ve bilim insanlarından istifade etmeyi bildiği gibi onlara ciddi etkilerde de bulundu. Elbette Doğu ve Batı'daki etkileşimin unsurları ismen aynı olsa da içerik olarak aralarında farklılıklar da vardı. Endülüs medeniyeti, bünyesine Kuzey Afrika kültürünü de ekleyerek süreç içerisinde kendisine özgü bir yapıya büründü. Böylece sanatta, edebiyatta, mimari gibi pek çok alanda farklılaşan Endülüs, felsefe, tasavvuf, kelim ve diğer ilimlerde, kısaca düşünce de özgün bir hal aldı.

Endülüs düşüncesinin geniş bir kaynak havuzu bulunduğu için bu kaynakların ortaya çıkarılması ve işlenmesi de farklı birikimleri gerekli kılmaktadır. Gerek bu özelliği gerekse de İslam dünyasının merkezinden biraz daha uzakta kalması ve başkaca siyasi, sosyal ve kültürel etkenler Endülüs İslam medeniyetinin birçok açıdan ele alınıp incelenmesini zayıflattı. Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren başlayan Endülüs medeniyetine yönelik -cılız da olsa- ilgi, son yirmi-otuz yılda artmaya başladı. Bu durum özelde Endülüs düşüncesi için de geçerli olup, yıllarca Endülüs düşüncesi, İslam felsefesi veya İslam düşüncesi eserlerinin bir bölümünde ve bazı tarih çalışmalarında birkaç kişiyle sınırlı kaldı. Ancak son dönemde artan ilgiyle Endülüslü düşünülere yönelik önemli bir birikim oluşmaya başladı ve bu durum artık mevcut birikimin sistematik bir şekilde toparlanıp ortaya konmasını gerekli kıldı.

Çoğunlukla Endülüs düşüncesi denildiğinde genelde filozof grubundan İbn Bâcce, İbn Tufeyl ve İbn Rüşd; filozof-sufi grubundan İbn Arabî; tarih felsefesi ve sosyoloji alanından ise İbn Haldûn gibi isimler akla gelmekteydi. Ancak İbn Meserre, İbn Hazm, Bataleyvsi, İbnü'l-Arif, İbn Berrecân, İbn Kasî, Ebu Medyen ve İbn Seb'in gibi isimler üzerine tezler ve makaleler yazı-

İnca Endülüs düşüncesinin daha kapsamlı ve renkli bir yapıda olduğu, dahası özgün bir nitelik arz ettiği görülmeye başlandı. Endülüs edebiyatı, fikhî ve biliminin de ilave edilmesiyle Bağdat merkezli Doğu İslam düşüncesinin yanında Endülüs İslam düşüncesinin de çarpıcı bir büyüklüğe sahip olduğu ortaya çıktı.

Bütün bu gelişmeler neticesinde artık “Endülüs İslam Düşüncesi Tarihi” adlı bir çalışmanın yapılması gerekti. Bu doğrultuda Endülüs düşüncesinin Endülüslü düşünürler üzerinden ortaya konması daha sağlıklı bir yol olarak görüldü. Elbette düşünür ve düşünce kavramlarının neye ve nasıl işaret ettiği hususu önemli bir mesele olarak ortaya çıktı. Elinizdeki kitabın ilgili bölümünde ayrıntılarıyla tartışılan bu konuda şimdilik ilk tespit olarak, düşünce ve düşünürden kast edilenin, daha ziyade felsefe, tasavvuf ve kelam alanına yoğunlaşmış ancak bu alanların üçünü bir biçimde kendinde bir araya getirmiş kişi ve ürünleri olduğu söylenebilir. Yine bu kitapta ele alınan dönemin İslam düşüncesinin klasik çağı olduğu, başka bir ifadeyle Endülüs’e İslam’ın geçişinin tarihsel kronolojisi göz önüne alındığında, dokuzuncu ve on beşinci yüzyılları kapsadığı belirtilmelidir. Bu döneme dahil edilen düşünürler ise Müslüman düşünürlerdir; zira Endülüs’te Yahudi ve Hıristiyan olup Müslüman düşünürlerle bir arada olan çok sayıda önemli isimler de vardır. Fakat bunlar bu kitaba dahil edilmemiş olup ayrıca başkaca eserlerde yer almaları hem gerekli hem de daha uygun olacaktır.

Elinizdeki kitap on altı bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden ilki “Endülüs İslam Düşüncesi Tarihine Giriş” başlığını taşımakta ve alana dair bir çerçeve belirlemeyi amaçlamaktadır. İkinci bölüm “Endülüs İslam Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı”nı ortaya koyarak düşünürlerin düşüncelerini anlamayı kolaylaştırmayı hedeflemektedir. Üçüncü bölüm ise “Endülüs’te Düşüncenin Teşekkülü, Gelişimi ve Temsilcileri”ni panoramik olarak değerlendirmekte ve böylece bölgenin düşünsel zeminini, dinamiklerini ve aktörlerini belirginleştirmeye çalışmaktadır. Diğer bölümler ise Endülüs düşünürlerinin kronolojik sıraya göre, hayatlarını, eserlerini, düşüncelerini ve etkilerini ortaya koymaktadır. Bütün bölümler tamamen akademik standartlarda, bilimsel ölçütlerle hazırlanmış olup geniş bir Endülüs literatürünü her çalışmanın kaynakçası verilmek suretiyle içermektedir. Bununla birlikte eserin pedagojik kaygıları göz ardı etmediği de vurgulanmalıdır. Bu nedenle de bir kaynak eser olmanın yanı sıra lisanstan lisansüstü eğitime kadar öğrencilerin yararlanabileceği bir başucu kitabı olmaya da adaydır.

Bu kitabın bir özelliği de bugüne kadar yaptığımız literatür taramaları ve araştırmalarına göre “Endülüs İslam Düşüncesini Tarihi”ne dair, mezkur içerik ve yöntemle, alanında ulusal nitelikteki ilk çalışma olmasıdır. Uluslararası literatürde ise yine içerik ve yöntemiyle sayılı en geniş ve en sistematik eserlerden biridir denebilir. Dolayısıyla bu kitabın, Endülüs araştırmalarına kayda değer bir katkı ve ivme kazandıracığı ve bu açıdan önemli bir özellikte olduğu söylenebilir.

Elbette bu kitabın ortaya çıkmasında pek çok bilim insanının katkısı vardır. Bu doğrultuda en başta bölüm yazarlarının teşekkürü ve tebrikleri hak ettiğini söylemek zorundayız. Bugüne kadar Endülüs düşüncesine dair yaptıkları araştırmalarıyla katkıda bulunan ve bu kitabın her bir bölümünün ortaya çıkmasına dolaylı veya doğrudan etkide bulunan bilim insanlarına da teşekkür etmek gerekir. Ortaya çıkan bu kitabın, okurların istifadesine sunulması noktasında büyük bir sorumluluk alan ve kitabın basımını yapan Eskiyeini Yayınları yöneticilerine de şükranlarımızı ifade etmeliyiz. Böyle bir eserin ortaya çıkmasına bizi vesile kıldığı için Yüce Allah’a şükürümüzü sunar tüm yazarlarımız adına bu eserin ilim dünyasına hayırlı olmasını dileriz.

Prof. Dr. Ömer BOZKURT
Mardin 2022